

ние за съдебния състав, чийто председател е Екатерина Биолчева, наречена „кървавата Катя“³⁸⁹.

Защо е била необходима тази жестока разправа с човек, който явно не е имал нищо общо със скалъпените срещу него обвинения и чийто живот е пример за гражданска почтеност, професионализъм и родолюбие? Най-точният отговор, макар и четири десетилетия по-късно, дава д-р Камен Гърдев от Ямбол:

*„Блестящата му медицинска и обща култура, голямата му ерудираност, богатото му въображение, независимото поведение и спокойствие стават привлекателни за доста млади и интелигентни лекари, пребиваващи по това време в града. Това дразни властите, които искат по всяка вероятност да подчинят интелигенцията... Може би затова за жертва е избран един от колоритните представители, съчетаващ в себе си западната култура и дълбокият народностен корен.“*³⁹⁰

След 1989 г. дъщерите му Тодорка Момчилова и Иванка Сиромасова изискват преглед по реда на надзора на делото. Съдът се произнася, че „присъдата е и явно необоснована, тъй като няма никакви доказателства за целенасочено събиране на сведения, представляващи държавна тайна и предаването им на чужди разузнавания. Както се казва и по-горе, съдът е направил необосновани изводи въз основа на превратни тълкувани твърдения на свидетели и т.н. признания на този подсъдим“.

Д-р Петко Момчилов е реабилитиран на 13 април 1993 г.

10.5. Силата на слабите – Неофит Цаков и Софроний Ников

Съдбата на Неофит Цаков, правнук на народния учител и книжовник Неофит Рилски, и на Софроний Ников, наследник на богатия възрожденски род Никови, от с. Буйновци, Еленско, е красноречив пример за отношението на комунистическата власт към хората, които в името на своята вяра понесоха жестоките ѝ удари и макар и сами и слаби, изправени срещу нея, от мъченици станаха герои и „от слаби станаха силни“!

³⁸⁹ Мишляков, Свилен. Кървавата Катя не съдеше, посичаше издънките на големите български родове. // Труд, № 48, 1991.

³⁹⁰ Истината за д-р Петко Момчилов. Forum Medicus, XII, 1990, с. 6.

Мъченикът на вярата Неофит Цаков

Неофит Цаков е първороден син в семейството на Иван Цаков от Банско, пастор от Протестантската църква в България. Завършва Робърт колеж в Цариград. От 1922 г. пише в списание „Зорница“, издание на Българското евангелско дружество, чийто редактор е неговият баща. След смъртта на баща му през 1925 г. поема редакторския пост на списанието до 1943 г., когато, несъгласен с наложената от правителството цензура, се оттегля. „След 9 септември той малко обърка комунизма с християнството и посрещна много ласкаво тази дата, но след убийствата, които станаха на 9 септември, той се отдръпна и се занимаваше с издателска дейност“, споделя неговата дъщеря Весела Цанова-Цакова.

В края на 1948 г. Неофит Цаков заедно със семейството си е изселен от София в Пирдоп. През февруари 1949 г. е арестуван за „малка справка“, която приключва на 30 юни 1961 г., когато излиза на свобода от Старозагорския затвор. През първите две години близките му не знаят каква е съдбата му. През 1951 г. е съден в самостоятелен процес, при закрити врати, с обвинение в шпионаж. Неофит Цаков не признава обвиненията и не моли за милост. Пред съда заявява, че е вярващ човек и говори истината и само истината, че никога не е бил шпионин, на чужди каузи не се е продавал, безкрайно обича България и винаги се е стремил да ѝ служи всеотдайно³⁹¹.

*„Мислех си, право ли е да потвърдя пред света една лъжа и да се самообвиня, само и само да запазя кожата си. Цели 25 години като редактор на в. „Зорница“ просвещавах моите абонати, учех ги на честност и почтеност, на добродетели. А сега, когато дойдоха изпитанията, да си служа с лъжа, та аз ще съборя всичко, което съм градил. Ще дам лош пример. Не. Реших, че е по-добре да увисна на бесилката, отколкото да живея като страхливец и подлец. Предпочитам смъртта пред едно морално падение.“*³⁹²

Осъден е на смърт, но поради смекчаващи вината обстоятелства присъдата е доживотен затвор. Преминава през Софийския централен затвор и затворите в Шумен, Пазарджик и Стара Загора. Константин Костов пише за него:

³⁹¹ Христов, Христо. Силата на слабия: Да оцелееш след 13 години в комунистическите затвори и „Белене“. Източник: desebg.com, 3 април 2016 г.

³⁹² Цаков, Неофит. Силата на слабия. Това не е роман. София, 2015, 96 с.

„Неофит Цаков, доста над седемдесетте, минал през Белене и няколко затвори, заради големия си грях, че е бил редактор на вестник „Зорница“, на който са сътрудничили Веса Паспалеева, Дора Габе, художникът Лазаркевич. Вторият голям грях на Неофит Цаков е, че е завършил „Роберт Колеж“, приел протестантската вяра и като неин пропагандатор поддържа връзки с частни лица и институции от протестантския свят. Той никога не се е интересувал от политика, търсел е единствено връзки с други светове и култури.“³⁹³

Между 1953 г. и 1956 г. е въдворен на Втори обект в ТВО „Белене“. Разделя се с лагера с думите:

„Трите години бяха достатъчни да те опозная, Персин. Изпитах твоята безгранична омраза и животинска ярост към нас, затворниците... Усилията ти да ни унищожииш морално и физически отидоха напразно. Ние още сме живи, запазвайки чисти душите и сърцата си... Ще те помним докато сърцата ни тупят и гърдите дишат!“³⁹⁴

Проповедникът Софроний Ников

Софроний Ников е един от най-видните български теософи³⁹⁵, съсновател през 1903 г., а по-късно и председател, на Българското теософско общество³⁹⁶. Роден е през 1874 г. в Елена като Христо Стоянов Ников. Завършва Военното училище в София. Участва в Балканските войни и в Първата световна война, по време на която е произведен в чин капитан. Напуска армията, замонашва се и се записва в Петербургската духовна семинария с духовното име Филарет. По-късно се оттегля от монашеството заради теософията и заминава за САЩ, където се запознава с теософското учение на Елена Блаватска.

Софроний Ников обикаля България, изнася сказки, пише статии и издава множество брошури на религиозни и философски теми. Той участва

³⁹³ Костов, Константин. Затворник К-89, с. 50.

³⁹⁴ Цит. по: Христов, Христо. Силата на слабия: Да оцелееш след 13 години в комунистическите затвори и „Белене“.

³⁹⁵ Теософия (от гръцки език *theós* „бог“ и *sophía* „мъдрост“, „божествена мъдрост“ или „мъдрост на боговете“). Думата е използвана през деветнайсети век от Елена Петровна Блаватска за обозначаване на нейната религиозно-познавателна и философска доктрина, която поддържа, че всички религии са опити на човечеството да се докоснат до абсолюта и следователно всяка религия съдържа част от истината. Теософичните учения съществуват от античността и са отчасти свързани с аскетизма, мистиката, астрологията, езотериката и окултизма.

³⁹⁶ Биография на Софроний Ников. Изгревът, т. XXV, бр. 2.

в почти всички периодични издания на Българското теософско общество: сътрудник е в първия орган на обществото „Български теософски преглед“; през 1907–1908 г. е главен редактор на списание „Пътят“, редактира и списание „Общител на българските теософи“. От 1912 г. заедно с поета Иван Грозев издават и редактират списание „Теософия“, което с известни прекъсвания излиза до 1925 г.

Българското теософско общество е колективен член на Великата ложа на България. През 1926 г. Софроний Ников заедно с Иван Грозев, Стефан Николов и Никола Абаджиев основават първата смесена българска ложа „Богомил“ и той започва да редактира списание „Познай себе си“. По-късно редактира списанията „Звезда“ и „Мистичен път“.

След 9 септември 1944 г. Българското теософско общество е закрито, а Софроний Ников е осъден и вкаран в Пазарджишкия затвор заради проповедническата си дейност. Политическият затворник Константин Костов описва неговите последни години в затвора, на които той е свидетел:

„Софроний Ников, над 80 години, е с вид на пустинен отшелник. Проповядва единна световна църква, обходил Европа, живял в Индия, мисионер. Проповядва против войната, за мирен свят, популярен в България с проповеди и беседи, главно в читалище „Славянска беседа“. Обвинен от комунистическата власт, че организира религиозен интернационал и вкаран в затвора. За него се грижи изумяло момче от бургаските села, което като научава, че баща му е пребит и починал, защото не е влязъл в ТКЗС, погребва баща си и хвърля бомба върху паметника на Сталин в Бургас. Побърква се при изтезанията, осъден на 20 години затвор. Чудна е тази двойка: гаснещият старец, някогашно духовно светило и кроткия малоумник, преди въоръжен пазител на властта. Спят един до друг, хранят се от едно канче. Бившият милиционер се грижи за бай Софроний, като за бебе: мие го, повива го с одеалото...“³⁹⁷

10.6. Групова разработка „Колежани“ и съдебният процес „Бринк“

На 20 август 1953 г. майор Крушарски от Държавна сигурност утвърждава свалянето в архив на активна разработка „Подлец“, заведена срещу Андре Бринк, управляващ холандската легация в София:

³⁹⁷ Костов, Константин. Затворник К-89, с. 112.